

MESILASSÜLEM: KAS SÜLETÄIS MESILASI?

LEMBIT VABA

Kõik allakirjutanule teadaolevad tõsiasjad räägivad selle poolt, et *sülem* on eesti kirjakeeles suhteliselt uus sõna kõigis kirjakeele seletussõnaraamatus esitatud tähendustes: *sülem*, *-i* '1. sületäis, pahmakas; 2. vanast perest eraldunud osa mesilaste sülemlemisel; 3. piltl. trobikond, kobar, parv, hulk vms.' (EKSS V: 789).

Sõna *sülem* murdekeeles ja vanemates leksikograafilistes allikates

XX sajandi alguskümnendi eestikeelne mesindusalane kirjandus ei tunne tänapäeval nii tavalisi selle valdkonna keskseid sõnu *sülem* ja *taru*. Näiteks Andrei Zubarevi „Mesilaste kasvatuses” (1903) ja Jaan Truusmanni „Täielikus Mesilaste-pidamise õpetuses” (1908) kasutatakse vastavalt ümberütlevaid väljendeid *heitnud pered*, *pere heitmise aeg*, *peret heitma* ja *mesipuu*, *puu*. Sama võib öelda ajakirja *Mesilane* (ilmunud Tallinnas 1900–1905) kohta, mille vastutav toimetaja ja kirjastaja Friedrich Kask oli Eesti uueaegse mesilasepidamise rajaja. Moodsat mesindust propageeris ta nimetatud ajakirjas ja mesinduskursustel. Esimese mesinduskursuse pidas ta teadaolevalt 1900. aastal Nõval Harjumaal. 1900. aasta paiku loodi Eestis ka esimesed mesindusseltsid (Loorits 2001: 290). Ajakirjas *Mesilane* tähistavad mesilassülemit *väljatulevad mesilased*, *mesilaste pere*, *pere*, *sülemlemist pere heitmine*, *pereheitmine*, *perede heitmine väljas*, *pereheit*, *pereheidu himu* ja *taru mesipuu*, *linnupuu*, *puu*. Sõna *pereheitmine* on Põhja-Eestis elavas rahvakeeles olnud tavapärane sülemit, sülemlemist tähistav sõna, selle kõrval ka *jagu*: *linnud tegevad jagu* 'mesilased heidavad peret' (EMS II: 17), *kobar* 'laskunud sülem' (Loorits 2001: 288); *Suur kobar* [*mesilasi*] *oli oksa külges kut ea suur tali müt's* (EMS III: 354). Sõnal *mesipuu* on veel teisigi sünomüüme: *linnupuu*, *puu*, *pakk*, *pakkpuu* jt (EKMS II: 871–872: Mesindus).

Seda tõsiasja kinnitavad ka vanemad eesti leksikograafilised allikad: *bienen schwarm* / *Jaggo* (Göseken 1660: 139); *Messipu* Der Bienen Stock, *Messileste Perre*, *Messileste jaggo* Ein bienen Schwarm (Vestring 1998: 136); *linno-pu*, *linno-perre* der Bienenschwarm, *messipuu* der Bienenstock, *messilaste perre* der Bienenschwarm, *mo linnud on kolmed perred heitnud* meine Bienen haben 3mal geschwärmte (Helle 1732: 397, 131, 139, 156); *messilaste perre* (*jaggo*) der Bienenschwarm r., *messi pu* Bienenstock r., *Bienenschwarm linno perre* r. d. (Hupel 1780: 216, 345). Samalaadne on ka Friedrich Wilhelm Will-

manni jutukogus „Juttud ja Teggud” (1782, faksiimiletrükk 1975) leiduva mesilastepidamise õpetuse keel, mis mõnes osas toetub Anton Thor Helle grammatikatele lisatud dialoogidele „Colloquia Esthonica”.

Ka XX sajandi keskpaiku kogutud põhjaeestilises murdekeeles püsivad vanad oskussõnad ja väljendid: *pere tuli puust vällä korraga* (Tõstamaa khk, Kastna k, vt Juhkam, Sepp 2000: 476; tekstikatke lihtsustatud kirjaviisis); *läks [mesilas]pere ära sis kästi meid et „kisendage, siis lähäb segamini”* (Maarja-Magdaleena khk, Vaidavere k, vt Univere 1996: 364; tekstikatke lihtsustatud kirjaviisis).

Tõenäoliselt saavad mesindussõnad *sülem* ja *taru* laiemalt tuntuks ja hakkavad kirjakeeles levima pärast seda, kui koolimees Jaan Tammemägi avaldas 1906. aastal Eesti Kirjanduses kirjutise „Murdesõnad kirjakeelde!” (vt Tammemägi 1906: 273 jj, 301 jj). Tema artiklis on Jakob Hurda „Setukeste laulude” esimese kõite põhjal esile toodud 60 lõunaeesti sõnatüve, mida soovitatakse kasutada kirjakeele rikastamiseks. Propageeritavate sõnade hulgas on kolm lõunaeestilist mesindussõna: *taru* (Tammemägi 1906: 308–309), *kusal* (Tammemägi 1906: 309–310, sellest lähemalt allpool) ja *sülem* om. *süleme* mesilastepere, Bienenschwarm, *poü* (пчелъ) (Tammemägi 1906: 310). Kõik kolm mesindussõna esinevad järgmises „Setukeste laulude” tekstikatkes („Tamme laul”, „Hää müük”): *Panni iks ta kuuste kusala, / Tammest panni ta taropaku, / Sääl iks täll mehitse minehtü, / Sääl iks täll süleme sünnüh-tü* (Hurt 1904: 559).

Vanemad leksikograafilised allikad osutavad ühemõtteliselt *sülemi* ja *taru* lõunaeestilisusele: *süllem*, *e der Bienenschwarm, süllemet laskma* od. *heitma scwärmen* d. (Hupel 1780: 274), *Bienenschwarm linno perre* r. d. *messilaste perre* (*jaggo*) r. *mehhitse perre, süllem, mehitse süllem* d. (Hupel 1780: 345), *mehhitse taro* Bienenstock d. (Hupel 1780: 215). F. J. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamat (Wiedemann 1973: 1089) esitab järgmised teated: *süllem* G. *süleme* (d) *Bienenschwarm, süllemet laskma* schwärmen (Wiedemann 1973: 1100), *sullem* G. *suleme* (d) = *süllem* (Wiedemann 1973: 1089). Viimati nimetatud allikast pärineb EVS-i *süllem* : *süleme poü* пчелъ.

sülem ei puudu ka hilisemates lõunaeesti ainestikku esitavatest allikatest: *süllem'* : *süleme*, / *-mi*, / *-mä* 'mesilassülem' (Kuiss vanal Võromaal eleti 2005, 733), *süllem* : *sülemä*, *süleme* '(mesilas)sülem' (VES).

VMS-i levikuandmed kõnelevad selgelt sellest, et kirjakeele kaudu on mesinduse oskussõna *sülem* saanud tuntuks kaugel väljaspool oma leviku tuumala Kagu-Eestit: Kul Lih Var Hel Vön Kam Ote Urv Krl Har Rõu Plv Vas Röp Se Lut *sülem* (*süllem*).

(mesilas)sülem kirjakeeles

Haruldast murdesõna *sülem* hakati laiemale üldsusele tutvustama ja kirja-keelde soovitama 1906. aastal.

Kui 1924. aastal Kuressaares väljaantud „Mesilaste kasvatuse” hoiab veel kinni vanadest tuttavatest mesindussõnadest ja -väljenditest *mesipuu*, *puu* ja *heitnud pere*, *mesilased heidavad peret*, *heitja pere*, siis aasta varem (1923) ilmunud Jaan Truusmanni „Täieliku mesilaste pidamise õpetuse” keeleliselt ja oskussõnavaralt märgatavalt kaasajastatud 3. trükis juurutatakse juba

taru ja *sülemit*: lk 7 saadab *linnupuud* joonealune märkus: „Linnupuud nime-tatakse ka „mesipuudeks” ja „tarudeks””, lk 14 on pealkirjale „Pereheitmise tundemärgid” lisatud joonealune „Pere nimetatakse mõnel pool „sülemeks””, lk 15: „Sarnast väljalendamist nimetatakse pereheitmiseks ehk süleme laskmi-seks.” Tarutüüpide kirjeldustes on eraldi välja toodud tarutüüp *Tartu taru*, mida saadab joonealune: „Tartu taru on Lõuna-Eestis tarvitusel” (Truusmann 1923: 93).

Aastail 1935–1936 ilmunud ajakirjas *Mesindus* (= *Mesindus. Mesinduse* ajakiri. *Mesinduse Instituudi, Mesilaste Tõuarendajate Seltsi* ja kõigi organi-seerunud mesinike häälekanaja. Kuusalu: *Mesinduse Instituut*) kasutab läbi-valt oskussõnu *sülem* : *sülemi, sülemiheit, sülemlemine, taru*. 1930-ndail on *sülem* mesindusterminina juba täiesti kodunenud ja laiemaltki tuntud, nagu osutavad eesti kirjakeele arengut märkivad tähtteosed „Eesti Entsüklopeedia” (EE) ja „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat” (EÕS). *sülem* on sealjuures andnud rohkelt ainevaldkonnaga tihedalt seotud liitsõnu: *sülem* ’vanast mesilasperest uue pere asutamise eesmärgiga lahku löönud suurem või väiksem rühm töö-mesilasi koos ühe või mitme emaga ja suurema või vähema arvu leskedega’ (EE VII: *sülem*; samas ka *sülemi-* e. *pereheitmine*). Märksõna „Mesinduse tarberiistad” all esineb *sülem* liitsõnades *sülemi/vakk, sülemi/kulp* ja *süle-mi/raam* (EE V: 1154).

EÕS esitab sõnapere kohta järgmist: *sülem* ’mesilasparv [pereheitmisel]’, *sülemiheitmine* ’mesilaste pereheitmine’, *sülemikulp* ’sülemi tõstmiseks tarru’, *sülemiraam* ’seadis sülemi juhtimiseks tarru’, *sülemivakk* ’anum sülemi mahutamiseks enne selle tarrupaigutamist’ (EÕS III: 1487).

„Eesti kirjakeele seletussõnaraamat” esitab ülalpool juba tutvustatud EE ja EÕS-i materjali kõrval järgmist, sh tuletisi: *sülemiema* ’mesilasema süle-mis’, *sülemik* ’sülemivakk’, *sülemikast* ’sülemivakk’, *sülemikulp* ’kulp kobardunud mesilassülemi tõstmiseks’, *sülemimesilane* ’sülemis olev mesilane’, ’anum sülemi mahutamiseks enne selle tarru paigutamist’, *sülemlema* ’peret heitma’, *sülemlemistung* (mesilastel peresisese vajadusena) (EKSS V: 789–790).

(mesilas)sülem ja sülem ’sületäis’

Eesti derivatsiooniuurijad on seisukohal, et *sülem* on tuletatud verbaalnomi-naalliite *-m* abil nimisõnast *süli* : *süle*. Silvi Vare (1981: 100) järgi on *sülem* (vrd *sületäis*) tõlgitsetav univerbatiivina. Samal seisukohal on ka Reet Kasik (1979: 24) ning EKK (1997: 336). Vare (1981: 100) tõdeb, et tuletusmall S + *-m(i)* > *Sm(i)* on haruldane, olles [kirjakeeles – L. V.] esindatud kümme-konna moodustisega. Olgu märgitud, et seda nominaalse tuletusalusega tuletus-malli esindavaid juhtumeid Wiedemanni sõnaraamat veel ei tunne, sest läbi-valt näikse tegemist olevat uustuletistega: *jalam* (vt EEW II: 537), *kivim* (EEW III: 859–860: uustuletis haruldase nominaalliitega *-m*), *kasum* (vrd EEW III: 726: von *kasu* bzw. vom V. (dial. *kasuma*)), *kogum* (vrd EEW III: 886: von *kogu* oder *koguma*). Need Wiedemanni sõnaraamatus leiduvad *m*-tuleti-sed, mille sünkronistid on ekslikult arvanud kirjeldatud rühma, on deverbaa-lid (!) nagu *sõnum* (< *sõnuma* = *sõnama*, vrd ka EEW IX: 2960). *ladem*-juhtu-mi *-m* on nominatiivi üldistunud obliikvakäändeist *lae* : *lademe* (vt Wiede-

mann 1973: *lade*; vrd EEW IV: 1198: *laduma*). On tähelepanuväärne, et Julius Mägiste ei käsitle *sülemit süli* tuletisena (EEW IX: 3010–3011).

EÕS ei registreeri veel *sülemit* tähenduses 'sületäis'. Julius Mägiste „Soome-eesti sõnaraamatus” (1931) on sõna *mehiläisparvi* eesti vasteteks *mesilas-tepere*, *-parv*, *-sülem*, soome sõna *syllinen* vasteks aga *sületäis*. (*mesilas*)*sülemi* leviku tuumalal Kagu-Eestis ei esine *sülem* tähenduses 'sületäis', seal on selles tähenduses lõunaeestiliselt *üsä / täüs*' (VES). EKMS-i järgi (I: 433: Heinategu) on *sülem* tähenduses 'sületäis' heinu, jala ja rehaga või käe ja rehaga tõstetud hulk kuiva loogu saadu panemiseks' kirja pandud Keila kaguosast, Järva-Jaanist, Torist ja Mulgimaalt. Eesti murdekartoteegis on *sülemi* kohta vaid üks teade, mille Andrus Saareste on kirja pannud Mulgimaalt Helmest.

sülem on laen

Olen seisukohal, et sõna [*mesilas*]*sülem* etümoloogiline lähtekoht pole *süli*, seos sellega on teine. Sünkroonses plaanis ei valmista raskusi esitada EKSS-is toodud tähendushargmik katkematu ja loogilise semantilise arengu jadana: 'vanast perest eraldunud osa mesilaste sülemlemisel' > 'trobikond, kobar, parv, hulk vms' > 'sületäis, pahmakas'.

Esitan *sülem*-tüvele laenuetümoloogia. Tõugendi selleks on andnud Julius Mägiste EEW-i *sülemi* käsitluses esitatud küsimärgiga varustatud märgend, et tegemist võiks olla vene laenuga (EEW IX: 3009; EKET *sülem*-sõna ei esita). Mis on see vene laenualus, mida J. Mägiste silmas pidas, pole teada. Proponeerin laenualuseks vn *пчелá* 'mesilane (*Apis mellifica*)' obliikvakäändelise vormi, kas pl dat *пчóлам/пчéлам* või pl inst. *пчóлами/пчéлами*, s.o sageli (järeltäiendina) esinevad käändevormid mesilastemaatikaga seotud kontekstis: *а кто дерево зрубит со пчóлами, заплатит гривну, чьи....* 'aga kes mesilastega [taru]puu maha raiub, maksab grivna, kelle [mesilased]....' (vt <http://vkus.narod.ru>); *Того, кто со пчóлами дерево посечеть, ожидала виселица* 'seda, kes mesilastega [taru]puu peeneks raiub, ootas võllapuu' (http://sivertsi-siver.narod.ru/Bagnovskaya_N._Sevryuki_naselenie_Severnoy_zemli_v_XIV-XVI_vv._Sevryuki_pdf.pdf); *дерево за пчóлами* '[taru]puu mesilastega': *а на бору, на лесе и по лугом со пчóлами дерева бортное* 'aga männikus, metsas ja aasadel mesilastega tarupuud' (vt <http://www.velib.com/>).

Vene *пчóла/пчéла* 'mesilane (*Apis mellifica*)' on indoeuroopa ürgtüvi, mille vasteid leidub slaavi (ksl *бьчэла, бьчэла*, valgevn *пчала*, bulg *пчела*, tšehhi, slovaki *včela*, poola *pszczola*, sloveeni *čebela*, ukraina *бджола* jt), balti (ld *bite*, lt *bite*), keldi (vanaiiri *bech*, iiri *beach*), germaani (vüsk *bīa*, vanaingl *bēo*, ingl *bee*, hollandi *bij*, sks murd. *Beie*, sks *Biene*, vanaskand *bý*, rts *bi*) ja teiste indoeuroopa keeltes (ЭСРЯ III: 416).

Sõnaalguline *пч-* (või *tsokanje*-murrete *пч-*; afrikaatide *ч* ja *ц* *ц*-ks kokkulangemine kohta vt lähemalt Must 2000: 499–500) on laenamisel korvatud s-iga. Wiedemanni sõnaraamatus noteeritud tagavokaalne häälikvariant *sullem* : *suleme* on 1. silbi vokalismilt laenualusele lähemal. Ees- ja tagavokaalse tüvevariandi fakultatiivne vaheldus – *sullem* / *süllem* – on läänemeresoome keeltes tavapärase. Obliikvakäändest lähtuvaid laenujuhte on teada suhteliselt vähe, mis johtub tõsiasiast, et neid on enamasti raske tuvastada.

sülem ja kosal

sülemi leviku tuumala on sügavate metsamesinduse traditsioonidega Kagu-Eesti. Metsamesinduse hääbumisega kadusid eesti keelest paljud selle valdkonnaga seotud sõnad, sh rida eventuaalselt balti päritolu professionalisme (vt lähemalt Vaba 1990: 36 jj; 1997: 214). Sõna- ja kultuurilaenu käivad teatavasti tihti peale käsikäes. Siit järgneb tõsiasi, et ühe ja sama mõisterühma sõnad võivad keelepiiri ületada üheskoos. Pean silmas mesilassülemite püüdmiseks kasutatud puukoorest, eriti kuusekoorest valmistatud kerget püügitaru kongi, mida Kagu-Eestis tähistab juba eespool mainitud *kussal* või *kosal* (levik VMS järgi: Kam San Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Se), samuti *kusar*, *kusalik* (EKMS II: 872: Mesindus), vt ka VES: *kus|sal*, *-ala*, *-alat* 'pettetaru': *kussal' pandas puu otsa, et vyyrit sülemit kinniq püüdäq* 'pettetaru pannakse puu otsa, et võõraid sülemeid kinni püüda'. Kongi *resp.* kusalaga toodi kinnipüütud mesilassülem koju (EE VIII: *taru*; Eesti rahvakultuuri leksikon 2007: 89: *kong*). Selle kagueestilise levikuga sõna kohta leidub teateid juba vanemas leksikograafias (Bienenstock.... im Wald *kossal* d. (Hupel 1780: 345) ja Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatus: *kusal* G. *kuzala*, *kuzali* (d), *kozal*, *kosal* G. *kozali*, *kozala* (d) Waldbienenstock aus Rinde (Wiedemann 1973: 418, 354). See püügitaru nimetus on laenatud vene keelest, vrd vn *күзов* ka *күзовок*, *күзол* 'puu külge kinnitav mesilastaru; (kasetohust või niinest) punutud kaanega õlal kantav märss seente, marjade jne jaoks' (CPHG 16: 25–27; etümoloogia kohta vt ЭСРЯ II: 402).

Samast vene *resp.* valgevene allikast on laenatud ka lt *kuozavs*, *kuozuls* jt '(pakk)taru; kuldnokapuur / der Bienenstock [aus einem Klotz]; ein Käfig für Stare' (ME II: 350; EH I: 688), *kūzienenstock*' (ME II: 394), *kuosuls* 'puukoorest [püügi]taru / ein Bienenstock von Bork' (ME II: 349), ld *kūzāvas*, *kuzāvas* 'pakkitaru, puukoorest püügitaru, puuõõs, kus elavad metsmesilased, veskikolu, kuldnokapuur, puukoorest torbik / Bienenbeute, Höhlung in einem Baum, die Waldbienen als Aufenthaltsort dient, Mühlenkorb, Butte' (LKŽ; LEW I: 324). Ülalesitatut silmas pidades pole usutav oletus pidada sõna *kusal* ja teisi kagueestilisi püügitaru nimetusi tuletisteks sõnast *kosk* : *kose* 'paks ja sitke, pikkade ribadena või suurte lahmakatena pärnalt või kuuselt kistud koor' (nii EEW IV: 1064).

Nii *sülemi* kui ka *kosali* laenamise taustal on vägagi tõenäoliselt võinud olla metsamesinduses levinud eufemismide kasutamine. Sellega kaasneb sageli nn *Sprachzauber*-fenomen, mis töötab vastu hääliku- ja morfoloogiaseadustele (vt ka Vaba 1990: 41).

Kirjandus

- EE V = Eesti Entsüklopeedia V. Peatoim R. Kleis. Tartu: Loodus, 1935.
 EE VII = Eesti Entsüklopeedia VII. Peatoim R. Kleis. Tartu: Loodus, 1936.
 EE VIII = Eesti Entsüklopeedia VIII. Peatoim R. Kleis. Tartu: Loodus, 1937.
 Eesti rahvakultuuri leksikon. Koost ja toim A. Viires. 3., täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2007.
 EEW = Julius Mägiste, Estnisches etymologisches Wörterbuch I–XII. Helsinki, 1982–1983.

- EH I = Janis Endzelins, E. Hauzenberga, Papildinājumi un labojumi K. Mülenbacha Latviešu valodas vārdnīcai I–II. Rīgā, 1934–1946.
- EKET = Alo Raun, Eesti keele etimoloogiline teatmik. Rooma–Toronto: Maarjamaa, 1982
- EKK = Mati Ereht, Tiiu Ereht, Kristiina Ross, Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 1997.
- EKMS = Andrus Saareste, Eesti keele mõisteline sõnaraamat I–IV. Stockholm: Kirjastus Vaba Eesti, 1958–1963.
- EKSS V = Eesti kirjakeele seletussõnaraamat V. Eesti Keele Instituut: Eesti Keele Sihtasutus, 2000.
- EMS II = Eesti murrete sõnaraamat II. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 1997.
- EMS III = Eesti murrete sõnaraamat III. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 2002.
- EVS = Eesti-Vene sõnaraamat. Wiedemanni järele seadnud M. Salem. Täiendatud ja läbi vaadanud J. Kunder ja T. Kuusik. Tallinn: Th. Jakobsoni kirjastus, 1890.
- EÕS III = Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat III. Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, 1937.
- G ö s e k e n, Heinrich 1660. Manuctio ad Linguam Oesthonicam. Anführung zur Öhstnischen Sprache. Reval.
- H e l l e, Anton Thor 1732. Kurtzgefaßte Anweisung Zur Ehstnischen Sprache. Halle: Stephan Orban; vt ka Lühike sissejuhatus eesti keelde 1732. Tõlge ja järelsõnad A. Kilgi, K. Ross. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2006.
- H u p e l, August Wilhelm 1780. Ehstnische Sprachlehre für beide Hauptdialekte den revalschen und den dörptschen; nebst einem vollständigen Wörterbuch. Riga–Leipzig: Johann Friedrich Hartknoch; vt ka <http://www.utlib.ee/ekollekt/eeva>
- H u r t, Jakob 1904. Setukeste laulud. Pihkva-Eestlaste vanad rahvalaulud, ühes Räpinä ja Vastseliina lauludega. Ezimene köide. Helsingis: Soome Kirjanduse Seltsi kulu ja kirjadega.
- J u h k a m, Evi, S e p p, Aldi 2000. Läänemurde tekstid. (Eesti murded VIII.) Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- K a s i k, Reet 1979. Eesti keele tuletusõpetus I. Substantiivituletus. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.
- Kuiss vanal Võromaal eleti. Valimik korrespondentide murdetekste VI. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, 2005.
- LEW I = Ernst Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch I. Heidelberg–Göttingen: Carl Winter, Universitätsverlag, Vandenhoeck & Ruprecht, 1962.
- LKŽ = Lietuvių kalbos žodynas. – <http://www.lkz.lt>
- L o o r i t s, Oskar 2001. Endis-Eesti elu-olu IV. (Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 18.) Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.
- ME = K. Mülenbacha Latviešu valodas vārdnīcai I–IV. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelins. Rīgā, 1923–1932.
- Mesilaste kasvatus. Mesilaste iseloomu ja kasvatuses täielik õpetus. Kuressaare: Saaremaa Kirjastus-Ühisuse kirjastus, 1924.
- M u s t, Mari 2000. Vene laensõnad eesti murretes. Toim L. Vaba. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- M ä g i s t e, Julius 1931. Soome-eesti sõnaraamat. (Akadeemilise Emakeele Seltsi Toimetised XIX.) Tartu: Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus.

- Z u b a r e v, Andrei 1903. Mesilaste kasvatus. Õpetus, kuida mesilastest kõige suuremat kasu võib saada. Toim A. ja M. Tõnisson. Tallinn: G. Pihlakas (Jurjev: H. Hermann).
- T a m m e m ä g i, Jaan 1906. Murdesõnad kirjakeelde! – Eesti Kirjandus 1906, lk 273–282, 301–319.
- T r u u s m a n n, Jaan 1908. Täielik Mesilaste-pidamise õpetus. Teine trükk. Tartu: Georg Zirk.
- T r u u s m a n n, Jaan 1923. Täielik mesilaste pidamise õpetus. Kolmas täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Kirjastusühisus Agronoom.
- U n i v e r e, Aili 1996. Idamurde tekstid. (Eesti murded IV.) Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.
- V a b a, Lembit 1990. Balti fragment eesti mesindussõnavaras? – Eesti keele ja kirjanduse kateedri töid I. Tallinn: E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogiline Instituut, lk 35–45.
- V a b a, Lembit 1997. Uurimusi läti-eesti keelesuhetest. Tallinn–Tampere: Eesti Keele Instituut, Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- V a r e, Silvi 1981. Nimisõnaliited tänapäeva eesti kirjakeeles. Tallinn: Valgus.
- V E S = Võro-eesti synaraamat. Võru-eesti sõnaraamat. Koost S. Iva. (Võru Instituudi Toimetised 12.) Tartu–Võru, 2002.
- V e s t r i n g, Salomo Heinrich 1998 = Lexicon Estonico Germanicum. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.
- V M S = Väike murdesõnastik I–II. Tallinn: Valgus, 1982–1989.
- Wiedemann 1973 = Ferdinand Johann Wiedemann, Estnisch-deutsches Wörterbuch. Vierter unveränderter Druck nach der von Jakob Hurt redigierten Auflage. Tallinn: Valgus.
- W i l l m a n n, Friedrich Wilhelm 1975. Juttud ja Teggud kui ka Monningad Öppetussed mis maiapiddamisse pärrast tarwis lähtwad. – Loomingu Raamatukogu, nr 47–52. Tallinn: Perioodika.
- СРНГ = Словарь русских народных говоров 16. Ленинград: Наука, 1980.
- ЭСРЯ = М. Фасмер, Этимологический словарь русского языка I–IV. Перевод с немецкого О. Трубачев. Москва: Астерль Аст, 2004.

Kasutatud murrakute lühendid: **Hargla**; **Helme**; **Kambja**; **Kanepi**; **Krl** = Karula; **Kullamaa**; **Lihula**; **Lutsi**; **Otepää**; **Plv** = Põlva; **Rõuge**; **Räpina**; **Sangaste**; **Setu**; **Urvaste**; **Varbla**; **Vastseliina**; **Võnnu**.

On the Origin of the Estonian Words *mesilassülem* 'swarm of bees' and *kosal* 'light hive for catching swarming bees'

Keywords: Estonian language, lexical history, etymology, *Sprachzauber*, linguistic contacts

The possible Russian origin of the word *sülem* 'beeswarm', which is relatively new in standard Estonian, and the dialect word *kosal* 'light hive for hiving bees' is discussed. The South Estonian *sülem* probably starts spreading in standard Estonian since 1906; by the 1930s it has become a fully naturalized apicultural term. According to some Estonian derivation specialists the word *sülem* 'armful, lapful' has been derived from the noun *süli* : *süle* 'lap' by means of the deverbial nominal suffix *-m*, admitting though that such a derivative pattern must be rare indeed. This article, however, suggests that the stem of *sülem* may have been borrowed from an oblique case form, either dative plural or instructive plural, of the Russian noun *пчелá* 'bee (*Apis mellifica*)'. The core area of *sülem* is South East Estonia where traditions of forest apiculture used to be strong. It may well happen that some words of one and the same semantic group cross a linguistic border together. The word *kussal*, *kossal* 'light hive made of tree bark for catching swarming bees' is a borrowing from the Russian word *күзол, күзов* 'beehive fixable to a tree trunk; lidded wicker bag carried across the shoulder for mushrooms, berries etc.'. The borrowing of both *sülem* and *kosal* may well have been stimulated by the euphemistic usage so typical of forest apiculture.

Lembit Vaba (b. 1945), PhD, University of Tampere, School of Modern Languages and Translation Studies, lecturer of Estonian Language and Culture, lembit@eki.ee